

# Indikace rématu v anglických a českých překladových textech

Kamila Žáčková (České Budějovice)

## THE INDICATION OF THE RHEME IN ENGLISH AND CZECH PARALLEL TEXTS

The paper presents the findings of a detailed analysis of the position and syntactic functions of the rheme in English and Czech parallel texts representing four different genres. First, separate syntactic structures are compared with a view to ascertaining to what extent the position and the syntactic function of the rheme are retained. Then the means of indicating the rheme (word order, semantics, context, intonation and specific syntactic structures) are analysed. Findings are presented with quantitative data.

### KEY WORDS

rheme, word order, FSP, end-focus principle, English, Czech

### KLÍČOVÁ SLOVA

réma, slovosled, AČV, princip koncového postavení jádra výpovědi, angličtina, čeština

## 1. ÚVOD

Vzhledem k typologickým odlišnostem angličtiny a češtiny je určování jádra výpovědi v anglických a českých překladových textech poměrně složitou záležitostí. Rozdíly mezi analytickým charakterem angličtiny a syntetickou povahou češtiny se mimo jiné projevují v odlišném slovosledu obou jazyků, který je také ovlivněn tím, že hierarchie indikátorů aktuálního členění větného (dále jen AČV) je v obou jazycích odlišná. Tato studie vychází ze zjištění diplomové práce, v níž je réma určováno na základě zkoumání vztahu slovosledu a AČV. Hlavním cílem této práce je porovnání, do jaké míry je zachována větněčlenská funkce a pozice rématu ve větě. Réma je v jednotlivých větných strukturách stanoveno pomocí všech čtyřech (respektive bez intonace třech) faktorů AČV, kdežto v textu je kladen důraz na to, jak se typologická odlišnost angličtiny a češtiny projeví právě v lineárním uspořádání větných členů a v zachování, či pozměnění větněčlenské platnosti rematického prvku. Faktory AČV navrhl Firbas (1992) v rámci své koncepce funkční větné perspektivy. Existuje mezi nimi hierarchické uspořádání, nejnižší postavená je linearita<sup>1</sup>, násle-

1 Firbas (1992) rozlišuje dva typy uspořádání: a) *aktuální lineární uspořádání*, b) *interpretační uspořádání*. Aktuální lineární uspořádání lze definovat jako konkrétní slovosled věty. Např. *Mary came into the room*. Pokud by jediným organizačním principem věty byl slovosledný princip, příslovecné určení místa *into the room* by bylo považováno za réma. Větné členy by byly uspořádány v souladu se stoupajícími stupni výpovědní dynamičnosti (dále jen VD), rematický prvek je umístěn na konci věty. Interpretační uspořádání je uspořádání věty

duje sémantika<sup>2</sup> a kontext<sup>3</sup>. Nejvýše postaveným faktorem je intonace, která se může prosadit pouze v mluveném jazyce, a proto je z této studie vyloučena. Dle Svobody (2007) zmíněné faktory představují aspekty přirozené komunikace a určují AČV, směr, kterým se syntaktická, gramatická a sémantická struktura věty v aktu výpovědi orientují.

Velice zajímavé je srovnání výchozích predikací s jejich překladovými ekvivalenty podle jejich příznakovosti či bezpříznakovosti. Principy určující výsledný slovosled daných jazyků se totiž významně liší. V angličtině hraje primární roli princip gramatický, kdežto v češtině princip AČV.<sup>4</sup> Tyto rozdílné principy způsobují rozdílná pojetí příznakovosti a bezpříznakovosti slovosledu těchto dvou jazyků. Za příznakový slovosled je v češtině považován takový, ve kterém je jádro výpovědi umístěno v jiné než koncové pozici. Platí tedy, že věty, v nichž je jádro výpovědi umístěno v koncové pozici, jsou považovány za bezpříznakové. Oproti češtině lze v angličtině příznakový slovosled definovat jako slovosled, v němž dochází k porušení gramatického principu. Takový, ve kterém se nachází příznaková odchylka od obvyklé pozice některého z větných členů (viz Firbas, 1992, s. 122).

## 2. MATERIÁL

Tato studie je založena na analýze osmi dostupných současných autentických překladových textů z různých stylových oblastí. Beletrie je reprezentována vzorkem z románu Milana Kundery *Nesnesitelná lehkost bytí* (dále jen KC) a jeho překladu *The Unbearable Lightness of Being* (dále jen KE). Originální text je napsán v češtině. Administrativní styl je zastoupen vzorkem z Výroční zprávy EU o lidských právech s názvem *Práva dítěte* (dále jen PDC), s překladem *Rights of the Child* (dále jen PDE). Původním jazykem administrativního textu je angličtina.

Vzorek řečnického stylu, resp. přednášky pochází z cyklu Evropských přednášek k filozofii a sociologii dějin křesťanství s názvem *Úloha katolické univerzity v nové Evropě* (dále jen HC), jejíž anglickou verzí je *Role of Catholic Universities in the New Europe* (dále jen HE). Analyzovaná přednáška je původně napsaná v češtině.

---

(rématu a tématu) na základě podvědomé analýzy. Stejnou větu si může rodilý mluvčí vložit jako *Mary* (réma) *came* (tranzit) *in the room* (téma) nebo jako *Mary* (téma) *came* (tranzit) *in the room* (téma). Ke správné interpretaci věty je zapotřebí ještě dalších dvou, případně tří faktorů AČV, protože linearita je v hierarchii faktorů na nejnižším stupni. Mezi těmito faktory dochází k vzájemné interakci.

- 2 Pod tímto označením Firbas (1992) rozumí dopad, který má sémantický charakter lingvistického prvku na jeho sémantické vztahy a na distribuci stupňů VD. Jedná se o lexikální sémantiku prvku, čili zda k celkovému významu věty přispívá určitý prvek stejným způsobem v obou jazycích.
- 3 Vždy se musí brát v potaz, protože informace není považována za rematickou, pokud ji lze odvodit z bezprostředně relevantního kontextu.
- 4 „Mathesius považoval odchylky od základního rozložení výpovědní dynamičnosti, zejména nezákladové podmínky v počáteční pozici, za projev jisté necitlivosti angličtiny k principu aktuálního členění“ (Dušková, 2005, s. 243).

Poslední vzorek textu pochází z odborného článku *Zpráva o stavu vodního hospodářství 2006* (dále jen ZC), v angličtině *Report on the State of Water Management in the Czech Republic 2006* (dále jen ZE). Výchozím jazykem textu je čeština.

Vybrané vzorky se vyznačují následujícími rysy. V beletristickém textu se vyskytují zpravidla krátké věty či nekomplikovaná souvětí, s převažujícími dějovými slovesy. V podstatě jde o retrospektivní vyprávění v první osobě střídající se s vnitřním monologem hlavní postavy. Vzorek administrativního stylu se od beletrie liší strukturou textu a větnou skladbou, která se vyznačuje především častým výskytem jmenných frází a delšími, syntakticky složitějšími větami.

Přednáška (styl řečnický) je sice projevem mluveným, nejedná se ale o projev spontánní, nepřipravený, takže se svou formou podobá spíše projevu psanému. Pro překladatele i pro samotného autora přednášky je nelehkým úkolem zvolit kompromis mezi přednáškou jakožto textem určeným k přednesu a textem psaným. Překladatel musí zachovat znění hlavní myšlenky a jádra výpovědi jednotlivých predikací.

Posledním zkoumaným typem textu je odborný článek, tedy útvar poměrně specifický svými odbornými výrazy a nápadně složitějšími syntaktickými konstrukcemi. Je obdobný administrativnímu textu.

Vybrané texty se liší jazykem originálu: jeden je přeložený z angličtiny do češtiny, druhý z češtiny do angličtiny. Z každého z těchto textů jsem použila sto predikací.

### 3. METODA A VÝSLEDKY

V anglickém textu, v porovnání s češtinou, se mnohem více setkáváme s nefinitními větami. Anglické nefinitní věty bývají často překládány do češtiny v podobě finitních vět, např. polovětné vazby jsou přeloženy pomocí různých typů vedlejší vět. Příkladem může být následující pár vět, kde se v anglické větě vyskytuje polovětná participiální vazba *shown by*, která je do češtiny přeložena pomocí věty přívlastkové. *The strong commitment shown by the participants in the first meeting [...](PDE)* a *Pevné odhodlání, které vyjádřili účastníci tohoto prvního zasedání, [...](PDC)*. Každá z analyzovaných predikací se považuje za jedno distribuční pole stupňů VD, tudíž v každé z predikací lze určit jádro výpovědi.

Ze studie vyplývá, že takto analyzované predikace lze podle jejich syntaktické struktury rozdělit do dvou základních skupin. První skupina obsahuje případy, kde výchozí a přeložené predikace mají obdobnou syntaktickou strukturu, např. pár vět *Ona jde domů* a *She goes home* nebo *Petr zpívá* a *Peter sings/is singing*. Ve druhé skupině se nacházejí predikace, které mají naopak odlišnou syntaktickou strukturu. *Usmála se* a *She gave a smile* nebo *Říká se o něm, že je hodný*, přeložená pomocí pasiva *He is said to be kind*.

První skupina je definována tím, že v přeložených predikacích nedochází k žádné změně větněčlenské příslušnosti jednotlivých větných členů. *Tabulka 1* ukazuje poměr obou skupin predikací.

	Beletristický text	Administrativní text	Řečnický text	Odborný text	Celkem
Počet predikací	100	100	100	100	400
Obdobná struktura	71 %	56 %	66 %	72 %	66 % (265)
Odlišná struktura	29 %	44 %	34 %	28 %	34 % (135)

**TABULKA 1:** Poměr predikací s obdobnou a odlišnou syntaktickou strukturou

Z tabulky vyplývá, že převažují predikace, které byly přeloženy pomocí obdobné syntaktické struktury, což je poměrně zajímavý jev, bereme-li v potaz, že angličtina a čeština jsou svou strukturou a možnostmi značně odlišné jazyky.<sup>5</sup> Poměr obdobných a odlišných syntaktických struktur je pochopitelně významně ovlivněn jazykovou kompetencí překladatele.

V rámci predikací přeložených pomocí obdobné syntaktické struktury lze dále rozlišit různé lineární rozložení větných členů. Existují dvě základní možnosti: buď se lineární rozložení větných členů obou predikací shoduje, např. *The EU explicitly recognized children's rights in the European Charter of Fundamental Rights, specifically in Article 24. (PDE) a EU výslovně uznala práva dětí v Listině základních práv Evropské unie, konkrétně v článku 24. (PDC), nebo se liší, např. [...] že mne tento pojem poněkud irituje. (HC, 228) a [...] I find the term somewhat irritating (HE).* Tato vazba je v angličtině motivovaná sémanticky, zatímco v češtině je gramatikalizovaná. Z Tabulky 2 je patrná míra shody lineárního rozložení v predikacích.

	Text							
	Beletristický		Administrativní		Řečnický		Odborný	
Lineárně:	shodné	neshodné	shodné	neshodné	shodné	neshodné	shodné	neshodné
Obdobná syntaktická struktura	58	13	29	27	51	15	42	30
	82 %	18 %	52 %	48 %	77 %	23 %	58 %	42 %

#### CELKOVÉ VYHODNOCENÍ

Lineárně:	shodné	neshodné
Obdobná syntaktická struktura	178	85
	68 %	32 %

**TABULKA 2:** Míra shody lineárního rozložení větných členů v predikacích

<sup>5</sup> Ze zkoumaného materiálu byly vyřazeny dvě predikace, jejichž lexikální jednotky nebyly překladatelem vůbec přeloženy.

Predikace obsahující lineárně shodné rozložení větných členů jsou důkazem toho, že i v angličtině dochází k dodržování tzv. *end-focus principle*, neboli principu koncového postavení jádra výpovědi, které je typické pro češtinu, což je ve shodě s výsledky výzkumu jiných autorů (Greenberg, 1963): „[...] platnost tohoto principu byla v angličtině prokázána sice nikoliv obecně, nicméně ve velké většině případů“ (Dušková 2005, s. 24). Případy, ve kterých se lineární řazení větných členů neshoduje, jsou ty, kde dochází k rozporu mezi principem řazení větných členů podle stoupající VD v češtině a snahou angličtiny zachovat základní gramatické řazení větných členů vyplývajících z valence slovesa.

Predikace přeložené pomocí odlišných syntaktických struktur tvořily 34 % predikací. Následujících pár vět ilustruje změnu větněčlenského funkce daného větného členu. [...] *kdy nasedl do vlaku (KC, 15) a [...] until he boarded the train (KE, 6)*. V uvedeném případě došlo ke změně větněčlenského funkce *vlaku* jakožto příslovečného určení místa ve výchozím jazyce na předmět *the train* v jazyce cílovém. K této změně došlo i přesto, že bylo zachováno původní sloveso. Změna je motivována intranzitivností českého slovesa *nasedl* a tranzitivností anglického slovesa *boarded*. V angličtině lze v podstatě z predikace *until he boarded the train* vytvořit novou odlišnou syntaktickou strukturu, např. *The train was boarded by...* V těchto konstrukcích typicky dochází právě ke změnám ve větněčlenských funkcích jednotlivých větných členů. V tomto případě tato změna musela nastat, vyplývá z odlišné valence slovesa.

Jako další příklad zde uvádím následující pár vět: [...] *a ozvalo se slabounké zaúpění (KC, 16) a [...] and she gave out a weak moan (KE, 6)*. V české predikaci se vyskytuje podmět *slabounké zaúpění* a sloveso *ozvalo se*. Zatímco v anglické predikaci se setkáváme s podmětem *she*, se slovesem *gave out* a předmětem *a weak moan*. Tento případ ilustruje změnu větněčlenského funkce *slabounké zaúpění* a *a weak moan*, tyto jmenné fráze zůstávají sémanticky shodné. Tato změna může být motivována tím, že se jedná o jednorázový děj, který čeština, jakožto syntetický jazyk flektivní, má možnost vyjádřit pomocí morfologických prostředků, které vyjadřují dokonavost či nedokonavost slovesného děje, tento příklad ilustruje vid dokonavý. Angličtina, protože je na rozdíl od češtiny jazykem analytickým, tuto možnost nemá. K vyjádření tohoto jevu slouží použití spojení slovesa s oslabeným lexikálním významem s dějovým substantivem.

Čeština úplně vypouští konatele děje, který je patrně dostatečně znám z předchozího kontextu, kdežto angličtina ho vyjadřuje. Jeho tematicnost naznačuje právě počátečním postavením a pronominalizací.

Na vysoce abstraktní rovině tento příklad ilustruje Firbasovy (1992) škály *dynamic-kých sémantických funkcí*. Jedná se o škálu prezentační a škálu přisouzení vlastnosti. Dle Firbase (1992), jednomu a tomu samému větnému členu s jednou a tou samou *statickou sémantickou funkcí*<sup>6</sup> může být přisouzena jiná dynamická sémantická funkce v souladu s odlišnými komunikačními účely mluvčího či pisatele. Jedná se vždy o souhrn faktorů, která rozhoduje o tom, „[...] jaké dynamické sémantické funkce jsou konkrétním složkám výpovědi v okamžiku sdělování přisouzeny“ (Svoboda, 2007, s. 13). Věta [...] *a ozvalo se slabounké zaúpění* představuje prezentační škálu, kde *slabounké zaúpění* představuje jev prezentovaný na scéně, tedy réma, a *ozvalo se* tvoří tranzit. Oproti tomu věta [...] *and*

6 Statická sémantická funkce (Firbas, 1992) stojí v protikladu k funkci dynamické a vychází z valence určitého slovesa.

*she gave out a weak moan* představuje škálu přisouzení vlastnosti. U Svobody (2007) je vlastnost poměrně širokým pojmem, který může odkazovat na vlastnosti dlouhodobé i momentální. V tomto případě se jedná o vlastnost momentální. *She* vyjadřuje nositele vlastnosti, je tedy tématem, *gave out* představuje vlastnost, tvoří tranzit a *a weak moan* tvoří specifikaci vlastnosti, nese tedy nejvyšší stupeň VD, a je tudíž i vlastním rématem.

Posledním příkladem specifické vazby spadající do skupiny predikací přeložených pomocí odlišné syntaktické struktury je existenciální konstrukce, resp. její dějová varianta, která se ve vzorcích vyskytovala buď se slovesem *to be* nebo se slovesem *to exist*. V naprosté většině případů (99 %) se v této vazbě vyskytovalo sloveso *to be*. *Koncem března došlo k výraznému oteplení vzduchu[...] (ZC, 37)* a *At the end of April there was a marked warming[...] (ZE, 41)*.

Dosud uvedené příklady jsou rozděleny pouze na základě rozdílných či shodných syntaktických struktur či lineárního rozložení větných členů. Součástí provedené analýzy je ovšem i určování jádra výpovědi, jehož kvantitativní výsledky jsou uvedeny níže. *Tabulka 3* demonstruje, do jaké míry je zachována pozice jádra výpovědi a větněčlenská platnost rematického prvku.

Pozice	Text				Celkem % / počet (*)
	Beletristický	Administrativní	Řečnický	Odborný	
A	78 %	74 %	68 %	60 %	70 % (278)
B	9 %	14 %	15 %	22 %	15 % (62)
C	11 %	8 %	15 %	15 %	12 % (49)
D	2 %	4 %	2 %	3 %	3 % (11)

**TABULKA 3:** Zachování pozice a větněčlenské funkce jádra výpovědi<sup>7</sup>

(\*) celkový počet predikací 400

Největší procento tvoří predikace, u nichž je zachována pozice i větněčlenská funkce jádra výpovědi. U těchto predikací dochází k uplatnění slovosledu jako prostředku aktuálního členění větného na úkor roviny gramatické, znamená to, že působení slovosledu jako základního indikátoru AČV v češtině se ve značné míře shoduje se základním rozložením větných členů v angličtině. Důvodem je to, že postverbální větné členy (tedy s výjimkou podmětu) jsou v angličtině častěji rematické (a také je jich více). V angličtině se spíše jedná o to, že réma bývá v postverbální pozici, což ale nutně neznamená na samotném konci — tam naopak velmi často stávají tematická příslovečná určení, nejsou-li přesunuta do iniciální pozice.

7 Popis jednotlivých pozic v tabulce: A = pozice shodná, větněčlenská funkce shodná, B = pozice neshodná, větněčlenská funkce shodná, C = pozice shodná, větněčlenská funkce neshodná, D = pozice neshodná, větněčlenská funkce neshodná.

### 3.1 PREDIKACE REALIZOVANÉ POMOCÍ OBDOBNÉ SYNTAKTICKÉ STRUKTURY

#### 3.1.1 LINEÁRNĚ SHODNÉ PREDIKACE

Vzorky, které jsou přeloženy pomocí obdobných syntaktických struktur, lze dále rozdělit dle toho, zda jsou lineárně shodné a zda je zachována pozice a větněčlenská příslušnost jádra výpovědi. Platí-li, že „[...] lze předpokládat, že identický obsah bude v obou jazycích prezentován ve stejném lineárním pořadí [...]“ (Dušková, 2005, s. 244), dojde tedy k zachování principu koncového postavení jádra výpovědi, jehož univerzální platnost již byla v češtině dříve prokázána. V angličtině se však tzv. *end-focus principle* uplatňuje mnohem slaběji, a proto jeho intuitivní užití při překladu z angličtiny do češtiny, tj. zachování anglického slovosledu v českém textu, často vede k chybám v překladu, které způsobují zkresení AČV. Případy lineárně shodných syntaktických struktur, u nichž se pozice jádra výpovědi liší, zatímco jeho větněčlenská funkce je buď zachovaná, nebo ne, jsou poměrně řídké. Pro ilustraci je zde následující pár vět: [...] a tím způsobily škody na státním vodohospodářském majetku (ZC, 37) a [...] and thus cause damage to state water management assets (ZE, 41); na státním vodohospodářském majetku lze kromě příslovečného určení chápat i jako přívlastek, což plně koresponduje s interpretací *to state water management assets* jakožto postmodifikace. V obou případech lze tedy celý prvek chápat jako stejný větný člen (předmět), přičemž jeho rozvíjející prvky jsou dynamičtější a nesou vlastní réma.

Poslední možností v této skupině je ta, kde ani pozice jádra výpovědi ani jeho větněčlenská příslušnost nebyly zachovány. V žádné z excerpovaných predikací se tento případ nevyskytuje.

#### 3.1.2 PREDIKACE LINEÁRNĚ NESHODNÉ

U predikací, které mají obdobnou syntaktickou strukturu, avšak jejich lineární řazení se neshoduje, přičemž dochází k zachování pozice jádra výpovědi i jeho větněčlenské funkce, lze očekávat, že se neshoda v lineárním rozložení větných členů netýká větného členu nesoucího jádro výpovědi. Následující příklad dokládá změnu pozice mezi podmětem a slovesem. V češtině se v tomto případě prosadilo AČV na úkor roviny gramatické. *In spring 2006, the European Council asked Member states[...] (PDE) a Na jaře roku 2006 vyzvala Evropská rada členské státy,[...] (PDC).*

Tato skupina zahrnuje i variantu, kde se pozice jádra výpovědi liší, přičemž jeho větněčlenská funkce se shoduje. *Nad touto formulací tématu přednášky mne okamžitě napadly tři otázky (KC, 227) a Three questions immediately struck me about the very title of the lecture (KE).* V tomto případě dochází k nepatrné, avšak podstatné sémantické úpravě v anglickém překladu, přičemž celkový sémantický charakter predikace však změněn není a tudíž ani sémantický charakter jádra výpovědi. Tento příklad poukazuje na typologické odlišnosti těchto dvou jazyků. Čeština je schopna vyjádřit syntaktickou funkci sémantické jednotky pomocí různých morfologických prostředků bez ohledu na její pozici ve větě, zatímco angličtina, která se řídí primárně gramatickým principem, pozicí daného prvku ve větě signalizuje jeho syntaktickou funkci. Důvodem je užití prezentační škály, tj. nově prezentovaná informace je nesena právě pod-

mětem. Kdyby se v angličtině rematický podmět přesunul na konec, což je v jistých případech možné, považovala by se taková odchylka od gramatického slovosledu za příznakovou, a to právě z důvodu změny obvyklé iniciální pozice podmětu typické pro angličtinu. Naopak v češtině je příznakové takové umístění jádra výpovědi, které se nachází jinde než v koncové pozici, bez ohledu na jeho větněčlenskou funkci.

Poslední dvě varianty, které se nabízejí v této skupině, jsou ty, ve kterých se pozice jádra výpovědi liší, zatímco jeho větněčlenská funkce se shoduje, či v nich dochází jak ke změně pozice jádra výpovědi, tak ke změně jeho větněčlenské funkce. Výskyt obou variant byl velice řídký.

### 3.2 PREDIKACE REALIZOVANÉ POMOCÍ ODLIŠNÝCH SYNTAKTICKÝCH STRUKTUR

#### 3.2.1 JÁDRO VÝPOVĚDI ZŮSTÁVÁ NEZMĚNĚNÉ

Odlišné syntaktické struktury nabízejí širokou škálu možností vyjádření stejného obsahu za pomoci jiné syntaktické struktury, která umožní zachování obsahu výpovědi beze změny jejího jádra výpovědi. Kvantitativní výsledky studie ukazují, že nejvyšší procentuální zastoupení má znovu skupina, ve které je zachována jak pozice jádra výpovědi, tak jeho větněčlenská funkce. [...] vychází nevědomky spíše z ideálu disciplíny a konformity [...] (HC, 230) a [...] is based unwittingly more on the ideals of discipline and conformity [...] (HE). Výchozí predikace je v rodě činném, zatímco v jazyce cílovém dochází k transformaci predikace do pasiva, přičemž nedochází ke změně pozice jádra výpovědi, ale ani ke změně jeho větněčlenské funkce.

#### 3.2.2 POZICE JÁDRA VÝPOVĚDI JE ZACHOVÁNA, DOCHÁZÍ KE ZMĚNĚ JEHO VĚTNĚČLENSKÉ FUNKCE

Příkladem této varianty jsou následující predikace. *Ze závěrečné zprávy o jakosti vod ke koupání, zaslané Evropské komisi, vyplývá, že jakost vody ke koupání v oblastech hlášených do EU, má v ČR zvyšující se trend (ZC, 42) a From the final report on the quality of bathing water sent to the EC it is evident that the quality of bathing water in areas announced for the EU displays an increasing trend in the Czech Republic (ZE, 46).*<sup>8</sup> V české predikaci je sloveso tranzitem a rématem je následující podmětná věta. Jádro výpovědi je umístěno v souladu s koncovým postavením jádra výpovědi. Avšak v přeložené predikaci je jádro výpovědi nesenou jmennou extraponovanou podmětnou větou. Sémantický charakter jádra výpovědi zůstává zachován, dochází pouze ke změně jeho větněčlenské funkce. Skutečným jádrem výpovědi celého souvětí je [...] *že jakost vody ke koupání v oblastech hlášených do EU, má v ČR zvyšující se trend* a [...] *that the quality of bathing water in areas announced for the EU displays an increasing trend in the Czech Republic*, která je i jeho podmětem. Příslopečně určené *in the Czech Republic* nepovažuji za součást rématu.

8 S tímto typem překladu se setkáváme poměrně často, i když jistě nepatří mezi překlady dobré.



### 3.2.3 POZICE JÁDRA VÝPOVĚDI NEZACHOVÁNA, VĚTNĚČLENSKÁ FUNKCE SE SHODUJE

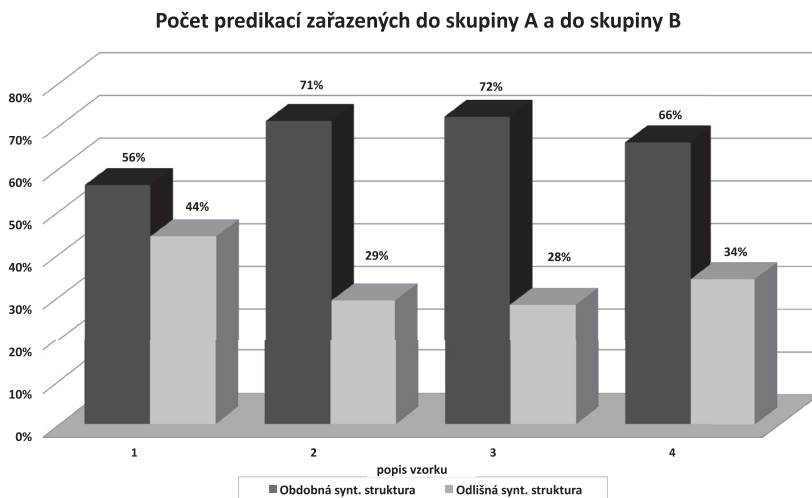
Z kvantitativních výsledků studie vyplývá, že výskyt této varianty je ojedinělý. Pro ilustraci této varianty slouží následující příklad, kde je *dostatečné penzum otázek k zamýšlení* jádrem výpovědi, ale do angličtiny je tato věta přeložena pomocí odlišné syntaktické struktury, v níž došlo ke změně pozice jádra výpovědi, zatímco jeho větněčlenská funkce zůstala zachována. [...] *že na jednu zahajovací přednášku je to dostatečné penzum otázek k zamýšlení* (HC, 227) a [...] *these are more than enough questions for one inaugural lecture* (HE).

### 3.2.4 POZICE A VĚTNĚČLENSKÁ FUNKCE JÁDRA VÝPOVĚDI NEJSOU ZACHOVÁNY

I když se jedná o odlišné syntaktické struktury, u kterých lze tuto variantu možná očekávat ve větším procentuálním zastoupení, ukázalo se, že opak je pravdou a tato varianta tvoří pouze 3 % všech případů.

## 4. ZÁVĚR

Tématem této studie je určování jádra výpovědi v anglických a českých překladových textech, které je založené na zkoumání jeho pozice ve větě a větněčlenské funkce. Graf 1 prezentuje výsledky analýzy provedené v rámci studia jednotlivých syntaktických struktur.



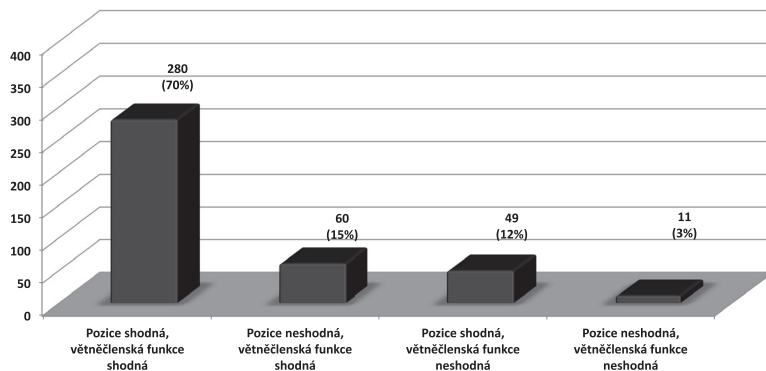
GRAF 1<sup>9</sup>

<sup>9</sup> Popis pozic v grafu: č. 1 = vzorek administrativního textu (100 predikací), č. 2 = vzorek beletristického textu (100 predikací), č. 3 = vzorek odborného textu (100 predikací), č. 4 = vzorek řečnického stylu: přednáška (100 predikací).

Ve většině případů jsou jednotlivé syntaktické struktury zachovány. Zbylé příklady ilustrují změnu syntaktické struktury, tudíž i změnu větněčlenského funkce některého z větních členů výchozí predikace. Ve studii jsou obdobné syntaktické struktury dále rozděleny na dvě podskupiny. V rámci obdobných syntaktických struktur jsem se zabývala nejen lineárním rozložením jednotlivých větních členů, ale i sémantickým rozložením prvků predikací.

Při porovnávání jednotlivých predikací ve výchozím jazyce s predikacemi v jazyce cílovém bylo možné se setkat s mnoha specifickými syntaktickými prostředky vyjádření obsahu výchozí predikace. Použití specifických syntaktických prostředků, které se řadí k odlišným syntaktickým strukturám, je způsobeno například tím, že na rozdíl od češtiny, která je ve své podstatě jazykem syntetickým, flektivním, je angličtina jazykem analytickým. Otázka vidu dokonavého a nedokonavého v češtině je v angličtině řešena např. užitím verbonominální vazby *to have a shower* pro vid dokonavý či *used to have a shower* nebo *keep doing sth* pro vid nedokonavý. Za specifickou syntaktickou strukturou lze považovat i pasivní konstrukci užitou v cílovém jazyce, pokud v češtině je užito rodu činného. Obecně vzato, pasivum může být motivováno snahou zvýraznit konatele, a potom z hlediska AČV vykazuje stejné rozložení VD s koncovým rématem jako české věty aktivní s koncovým rematickým podmětem. Mezi specifické syntaktické struktury lze zařadit i typ *I find sth + adjektivum/substantivum*, který slouží k vyjádření specifického pocitu či názoru.

**Celkový počet rémat (400):  
zachování jejich pozice a větněčlenské funkce**



**GRAF 2**

Z výše uvedeného grafu je patrné, že pozice a větněčlenská funkce jádra výpovědi je zachována v 70 % celkového výskytu. Tento výsledek jasně dokazuje, že je angličtina také do jisté míry citlivá k AČV, jinými slovy, inklinuje ke koncové pozici rématu. Další poměrně vysokou míru výskytu (15 %) ukazuje varianta, kdy pozice jádra není zachována, zatímco jeho větněčlenská funkce je stejná.

Tato studie také ukazuje důležitost jazykové kompetence překladatele v obou jazycích. U méně erudovaných překladatelů se lze setkat s jistou necitlivostí pro kvalitu překladu. Jejich počínání má často za následek zkreslení struktury AČV a způsobuje, že výsledný text není koherentní. Jedná se o ty případy, kde se v textu setkáváme s konstrukcemi, které v daném jazyce nezní přirozeně, tj. překladatel překládá text slovo od slova, bez respektu k odlišnostem vyskytujícím se v obou jazycích.

Kvalitní překladatel se naopak vyznačuje tím, že je schopen správně interpretovat nejen základní význam větných struktur výchozího jazyka, ale také jejich AČV. Překládání lze považovat za „rozhodovací proces“, kdy překladatel musí zvolit adekvátní překlad z více existujících variant. Měl by zachovat nejen význam samotný, ale i rematický prvek. Překladatel může za tímto účelem pozměnit nejen větněčlenskou funkci původních větných členů, ale i jejich pozici ve větě. To, že se přeložené věty liší od vět ve výchozím jazyce, je tedy naprosto přirozené a mnohdy i nutné. Příkladem dobrého překladu může být *The spring 2007 European Council reiterated this message (PDE)* a *Na jaře roku 2007 Evropská rada tuto výzvu opět zopakovala (PDC)*.

## PRAMENY

KC: KUNDERA, M. (2006): *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, s. 15–16.

KE: KUNDERA, M. (1999): *The Unbearable Lightness of Being*. Překlad M. H. Heim. London: Faber and Faber, s. 5–7.

HC: HALÍK, T. (2004): *Vzýván i nevzýván*, Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství: Úloha katolické univerzity v nové Evropě (Lublinská přednáška). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 227–232.

HE: HALÍK, T., *Role of Catholic Universities in the New Europe* [online]. c2008, Datum poslední revize 4. 2. 2009 [cit. 3. 3. 2009]. <[http://www.halik.cz/ja/catholic\\_universities.php](http://www.halik.cz/ja/catholic_universities.php)>.

PDC: *Práva dítěte*

Rada Evropské unie, *Výroční zpráva EU o lidských právech 2007* [online]. c2007, Datum poslední revize 4. 2. 2009 [cit. 23. 3. 2009].

<<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st13288-reo1.cs07.pdf>>.

PDE: *Rights of the Child*

The Council of the European Union, The European Commission, *EU Annual Report on Human Rights 2007* [online]. c2007, Datum poslední revize 3. 9. 2008 [cit. 10. 3. 2009]. <[http://ec.europa.eu/external\\_relations/human\\_rights/doc/report07\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/doc/report07_en.pdf)>.

ZC: Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí (2007): *Zpráva o stavu vodního hospodářství 2006*. Praha: Ministerstvo zemědělství, s. 37/41–42.

ZE: Ministry of Agriculture and Ministry of the Environment (2007): *Report on the State of Water Management in the Czech Republic 2006*. Praha: Ministry of Agriculture, s. 41/45–47.

## LITERATURA

Duškova, L. (1988): *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia.

Duškova, L. (2005): Konstantnost syntaktické funkce mezi jazyky. *Slovo a slovesnost*, 66, s. 243–260.

FIRBAS, J. (1992): *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.

GREENBERG, J. (1963): *Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order*

*of Meaningful Elements. Universals of Language.*  
Cambridge: Cambridge University Press.

KLÉGR, A. (1995): *The Noun in Translation: A Czech-English Contrastive Study*. Praha: Karolinum.

MATHESIUS, V. (1975): *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis*. Praha: Academia.

SVOBODA, A. (2005): *An ABC of Functional Sentence Perspective* (An e-learning text for the students of English). Opava: Aleš Svoboda.

SVOBODA, A. (2007): *Brněnská škola funkční větné perspektivy v pojmech a příkladech* (E-learningový text pro posluchače výběrového semináře z funkční větné perspektivy). Ostrava: Katedra anglistiky a amerikanistiky Ostravská univerzita v Ostravě.

QUIRK, R. — GREENBAUM, S. — LEECH, G. — SVARTVIK, J. (1985): *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.

**Kamila Žáčková** | Ústav anglistiky, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích |  
Braníšovská 31a, 370 05 České Budějovice  
kamila.zackova@centrum.cz